

Algunes notes sobre la informació geogràfica a les autopistes franceses

Joan TORT DONADA
Universitat de Barcelona

Una de les característiques que sempre ens han semblat constants en les vies de comunicació que anomenem autopistes és el seu grau més o menys elevat de deshumanització. Aquesta característica, des del nostre punt de vista, es concreta en diversos vessants, però avui voldríem centrar-nos en un de concret: l'estandardització de la informació. Per estandardització de la informació entenem, des d'una perspectiva semiològica, l'establiment d'una codificació genèrica encaminada a reconduir tota la multiplicitat i universalitat de significats del món extern a un nombre predeterminat de signes o referents d'informació elementals. L'adopció d'aquests signes no és aleatòria o gratuïta, sinó que està totalment en funció d'un programa, en el qual intervenen fonamentalment mòbils econòmics (en un medi on la informació és limitada, la tria i l'ús d'uns elements d'informació determinats té unes clares implicacions estratègiques) però també polítics i ideològics (és evident, per posar un exemple, que el sistema toponímic emprat per a tractar un determinat territori travessat per l'autopista té una gran càrrega política, especialment en un estat plurinacional).

Al nostre país, és fàcilment observable a la xarxa d'autopistes un clar predomini de mòbils o components utilitaristes en la informació. Estadísticament són gairebé irrellevants les informacions que no tenen una finalitat directament relacionada amb la mateixa autopista (és a dir, que no siguin els habituals noms de les entrades i sortides, dels punts d'origen o de destinació, de les àrees de peatge i de serveis, o les senyals relatives a la conducció, etc.) o una finalitat comercial externa (és a dir, la publicitat).

Amb motiu d'aquest plantejament utilitarista, l'autopista queda configurada com un mitjà o entitat que polaritza l'atenció cap a si mateixa, esdevenint de fet subjecte en comptes d'objecte (i posant en dubte, per tant, la legitimitat de la qualificació tradicional com a mitjà de comunicació). En aquest nou marc de referència el territori experimenta també una mutació: ara ja no és el subjecte (al qual els mitjans de comunicació serveixen) sinó que, des d'aquesta òptica, es converteix en una simple referència contextual, en el sentit

que és presentat a l'usuari amb un valor estrictament accessori i circumstancial. Això vol dir que, a la pràctica, el territori apareix com un llarguíssim «passadís» a doble banda, poblat d'elements quantificables (muntanyes, boscos, conreus, rius, ciutats, edificis, polígons, etc.) però completament anònims, desproveïts de significat. Estaríem, en definitiva, davant la noció de territori despersonalitzat (o, dit d'altra manera, davant la noció de no-territori).

Deixarem, però, per a una altra ocasió l'aprofundiment en els conceptes apuntats i centrarem tot seguit la nostra atenció en el sistema d'informació adoptat a les autopistes franceses.

Aquest sistema, com a gran innovació respecte a les autopistes espanyoles, presenta la particularitat d'incloure no solament la informació de contingut utilitarista —en els termes abans assenyalats—, sinó també un nivell molt remarcable d'informació geogràfica (o sigui, informació que es refereix específicament, i en un sentit força ampli, al territori pel qual discorre la via de comunicació en qüestió). Bé que aquest nivell d'informació és força sintètic, té el mèrit de ser fruit d'una tria dels elements que s'han considerat més significatius del territori (des d'una òptica de notable generalització). I això és particularment novedós; en especial, si tenim en compte les consideracions que hem fet anteriorment sobre el tractament dirigista de la informació que es dona, per regla general, a les autopistes.

Com a il·lustració del present treball, i partint d'un recorregut efectuat per França aquest darrer estiu, hem recopilat alguns exemples eloqüents del sistema d'informació geogràfic incorporat a les autopistes franceses. El trajecte bàsic fou Calais -París -Lió -Montpeller -Perpinyà, a través de les autopistes E-10 (anomenada Autoroute du Nord), E-1 (Autoroute du Soleil) i E-4 (anomenada en un tram La Languedocienne i en un altre La Catalane). Es tracta d'un recull no sistemàtic (ja que ha estat efectuat amb una simple tècnica de «notes de viatge», i sense voluntat exhaustiva) però que, al nostre entendre és prou representatiu de la globalitat del sistema. En tots els casos es tracta d'informació que podem qualificar de «secundària» (o sigui, que no forma part de la retolació viària relacionada directament amb l'autopista) i que té, bàsicament, un caràcter enunciatiu i, en aparença, força deslligat de qualsevol altre tipus de discurs (publicitari, per exemple).

El recull de noms i denominacions amb contingut geogràfic l'hem estructurat en quatre apartats bàsics, que presentem a continuació:

1. Noms geogràfics puntuals

Es tracta estrictament de topònims; o sigui, noms que identifiquen elements geogràfics de tota mena, físics i humans: muntanyes, valls, serralades, comarques, boscos, rius, ciutats, monuments arquitectònics remarcables, indrets significatius en general. Gairebé en tots els casos l'autopista transcorre prop de tals elements, i sovint són perceptibles visualment des d'ella (això explica que sovint els rètols vagin acompanyats d'una fletxa que precisa la localització de l'indret, a l'efecte que no passi desapercebut al viatger). Altres vegades els llocs no són tan propers, i el fet de ser senyalitzats a l'autopista obeeix simplement a la voluntat de facilitar llur accés. La senyalització dels llocs, però, no sol esgotar-se en la col·laboració d'un rètol amb els topònims: diversos recursos gràfics (dibuixos al·lusius o bé signes convencionals) contribueixen a enriquir el missatge, la informació que es vol transmetre. Per posar un exemple, en els casos de ciutats monumentals (com Nar-

bona) hom inclou dibuixos amb uns determinats perfils emblemàtics de la ciutat. El mateix succeeix en el cas d'edificis singulars (Abbaye de Valmagne, Abbaye de Fontfroide, etc.). Una altra particularitat digna de remarcar és que, quan els noms al·ludeixen a elements geogràfics que presenten una certa continuïtat espacial (i que, per tant, hom els podrà percebre durant un cert temps), es fa una advertència sobre aquesta continuïtat (per exemple, «La Rhône, sur 2 km»; «La Garrigue, sur 10 km».

En el present apartat hem inclòs els noms següents:

- Vallée de l'Aa
- Vallée de la Lys
- Colline de Nôtre Dame de Lorette
- Château de Blerancourt
- Vallée de l'Oise
- Forêt d'Halatte
- Canal de Bourgogne
- Monts du Mâconnais
- La Saône
- Monts du Beaujolais
- Monts du Lyonnais
- Vienne
- Romans
- Vallée du Rhône
- Les Prealpes du Sud
- Viviers
- Le Vivarais
- Les gorges de l'Ardèche
- Les Cévennes
- Rocher de Mornas
- Forteresse de Mornas
- La Rhône
- La Garrigue
- Le Pont du Gard
- Uzès
- Abbaye de Valmagne
- Le Bassin de Thaun
- Sète
- Vallée de l'Hérault
- Grotte de Clamouse
- Grotte des Demoiselles
- Oppidum d'Enserune
- Narbonne
- Abbaye de Fontfroide
- Les Corbières
- Leucate-Barcarès
- Le Canigou
- Château de Salses
- Les Pyrénées
- La Côte Vermeille
- Le Vallespir

2. Denominacions d'informació locacional

En aquest apartat hem agrupat aquelles denominacions que no solament identifiquen el lloc de què es tracta, sinó que, a més, presenten uns aspectes complementaris de concreció, de precisió del lloc. Unes vegades es tracta de remarques sobre la regió en qüestió (Vous êtes en Picardie); d'altres vegades se subratlla un aspecte concret de la regió que es travessa, el qual, en un moment determinat, resulta singularment perceptible (Paysage de l'Auxerrois, Vignobles du Mâconnais). D'altres vegades, en definitiva, hom posa èmfasi en un aspecte que fàcilment pot passar desapercebut (Traversée des Albères, Site historique d'Alésia). Les denominacions que hem aplegat en aquest grup són:

- Vous êtes en Picardie
- Vous êtes en Bourgogne
- Paysage de l'Auxerrois
- Paysage de l'Avallonnais
- Site historique d'Alésia
- Vignobles de Bourgogne
- Vignobles du Mâconnais
- Vignobles du Beaujolais
- Vous êtes en Provence
- Vous êtes en Languedoc
- Vignobles du Languedoc
- Vous êtes en Roussillon
- Vignobles et jardins du Roussillon
- Traversée des Albères

3. Eslògans i informació turística

Incloem en aquest subepígraf una sèrie de denominacions de difícil classificació però que, com a tret comú, presenten la particularitat de tenir un sentit laudatori; és a dir, es tracta en tot cas de topònims acompanyats d'un additament que posa un èmfasi determinat en un dels aspectes del lloc al qual hom al·ludeix. En diversos casos —però no pas en tots— aquest èmfasi té un contingut inequívocament turístic.

Les denominacions que ressenyem en aquest apartat són:

- Picardie, terre fertile
- Picardie, région d'agro-industrie
- Picardie, terre des cathédrales
- Compiègne, ville imperiale
- Compiègne, pole technologique
- Tournus, abbaye romane
- Lyon, capitale des Gaulois
- Les fruits de la vallée du Rhône
- Les châteaux de la Drôme
- Mirmande, église médiévale
- Vienne, église romane, ville galo-romaine
- La Garde Adémar (Merimée)
- Orange, ville romaine

- Nîmes, ville romaine
- Stations touristiques du Sud
- Aiguesmortes, cité médiévale
- Pézenas (Molière)
- Salses: visite du château, étang et stations

4. Denominacions administratives

En aquest apartat hem agrupat diversos exemples de denominacions que fan referència a divisions administratives. Es tracta, de fet, d'un dels pocs àmbits també contemplats en la senyalització informativa de les nostres autopistes; tot i això, cal remarcar que en el cas francès hom situa en un mateix pla d'igualtat la informació relativa a demarcacions de primer ordre (els departaments) i la informació de demarcacions secundàries (per exemple, els parcs regionals).

- Département de l'Oise
- Parc naturel régional du Morvan
- Département de Loire et Saône
- Département du Rhône
- Parc naturel régional de Camargue
- Parc régional du Haut Languedoc

5. Altres informacions

Finalment, hem deixat per a un darrer apartat aquell tipus d'informació que, tot i tenir a nivell formal el mateix tractament que la dels quatre gups anteriors, té un contingut força diferenciat: pot tractar-se simplement de noms genèrics (relacionats amb algun aspecte determinat de la zona que es travessa: oiseaux migrateurs, élevage) o bé de curiositats remarcables, com el punt d'interfluvi entre la Mediterrània i l'Atlàntic o la proximitat d'un dels jaciments prehistòrics més importants d'Europa:

- Oiseaux migrateurs
- Élevage
- Ligne de partage des eaux (Mer Méditerranée/la Manche) [rodalia de Dijon]
- Aire panorama du Rossignol
- L'Homme de Tautavel - 450.000 années

Es tracta d'un calaix de sastre que, de qualsevol manera, contribueix, com tots els altres noms ressenyats, a enriquir la sobrietat d'unes vies de comunicació modernes i a dotar-les d'una veritable xarxa de significats.

desembre 1989